

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף ל"א

- (א) **מאוכלי שום, אסור בישראל ואסור בכותים**- כ' הר"ן דכותים ג"כ אוכלים שום בערבי שבתות, וכ"כ תוס'. אבל הבית יוסף (יו"ד רי"ד, ל"ח- ל"ט) כ' שיש שגורסים דמותר בכותים, וכ' דכן עיקר, שהרי אכילת שום אינו אלא תקנת עזרא, ולא מסתבר דהכותים עושים כן. וע' בתוס' יו"ט שהעיר על מה שהשמיט הרמב"ם דין זה. וכ' הרש"ש שפשוט הוא, שהרי הרמב"ם השמיט כל התקנת עזרא באכילת שום, ומסתמא שהוא משום מש"כ בהל' דעות (ד', ט') שלא לאכול שום הרבה, אלא מעט ואחר הרבה ימים, וע"כ ס"ל דתקנת עזרא לא הי' אלא בזמנם. וע' בתפארת ישראל (יכין מ"ז) דהביא בשם ספר כרמי שומרון דס"ל להכותים דאסור לבעול אשה בשבת, ונכלל בהאיסור דלא תבערו אש בכל מושבותיכם. ולפ"ז מובן היטב למה לא יהיו הכותיים נוהגים לאכול שום בליל שבת, לפי שאסור להם לבעול בשבת, וא"כ אין שום תועלת לאכול שום, שהוא להרבות זרע. [נצ"ל דהבית יוסף הי' לו גירסא אחרת בגמ', דלגירסתנו בגמ' מפורש דבתרי בבי קמייא מצווין ועושין, וכן תמה התו"ט על הב"י.]
- (ב) **מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותים**- כ' הרמב"ם (נדרים ט', כ') דהנודר מעולי ירושלים מותר בכותים "שלא נתכוון זה אלא למי שמצוה עליו לעלות לירושלים". וכבר תמה הבית יוסף (יו"ד רי"ז, ל"ט) דהא בגמ' כאן מבואר להיפוך, דגם הכותים מצווין לעלות לירושלים, אלא דאין עושין כן. וע' במרכבת המשנה (שם) דכ' ד"ל דס"ל להרמב"ם דסוגיא דידן פליגא אסוגיא דפסחים דף ח', דמבואר שם דמי שאין לו קרקע אינו מחוייב לעלות לירושלים, והרי כותים אין להם קרקע בא"י, לפי שגרים הם, ואין להם חלק בא"י, וא"כ ממילא אינם מצווין לעלות, ופסק הרמב"ם כסוגיא דפסחים, דלא כהסוגיא (וע"ש דכ' עפ"ז לתרץ קו' המשנה למלך אהא דהשמיט הרמב"ם דין זה דמי שאין לו קרקע פטור מלעלות לרגל, והמל"מ כ' דהרמב"ם ס"ל כסוגיא, דפליג על הסוגיא דפסחים וס"ל דכותים חייבין, אבל המרכבה"מ כל להיפוך, דבאמת י"ל דלא השמיטו הרמב"ם דין דר' אמי בפסחים, אלא כתבו כאן, במש"כ דכותים אינם מצווין). ועוד כ' דאולי זהו באמת כוונת הגמ' דמצווין ואינן עושין, דהיינו דמצווין בעצם במצוות עולת רא"י, אלא דאינן עושין משום שאין להם קרקע (וע"ע בקרן אורה שכ' על דרך זה ביישוב הרמב"ם, אלא דסיים בצ"ע, כיון דהרמב"ם מעולם לא הביא דין זה, וכקו' המל"מ).
- (ג) **והאיכא עשו, ביצחק ולא כל יצחק**- כ' הרמב"ם (מלכים י', ז') דמה דידעי' דיעקב הוא זרעו של יצחק ולא עשו הוא ממה שאמר יצחק ליעקב, ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם וכו'. והק' הגר"ח (הובא בחי' הגר"י עה"ת [סטנסילס]), הא הגמ' כאן הביא פסוק אחר. ותי' דמקרא דגמ' הי' שייך לומר דאה"נ לא בכל יצחק, אבל מהכ"ת דיעקב הוא, אפשר דעשו הוא, ולכן הביא קרא דדוקא יעקב הוא [וצע"ק, א"כ למה צריך קרא דביצחק ולא בכל יצחק, הו"ל להגמ' רק להביא קרא שהביא הרמב"ם].
- (ד) **הלוקח כלי מן האומן לבקרו, ונאנס בידו, חייב**- פ"י הר"ן, חיובו הוא מטעם שואל, דכיון דכל הנאה שלו הוא, ממילא חייב באונסין כמו שואל, וכ"כ בפ"י הרא"ש. וע' בקהלות יעקב (סי' כ"ד) שהביא מרש"י בב"מ (פ"א, וכן הביא מתוס' בב"ב [פז: ד"ה הלוקח]) דכ' דחיובו הוא משום לוקח, דהו"ל כלוקח עד שעת חזרה. וביאר הקה"י שי' זו, דהוי כמו לוקחו על תנאי שיתרצה לבסוף, ומתחייב הלוקח ע"ז להחזיר או החפץ או הדמים, וא"כ אם נאנס בעוד שהוא אצל הלוקח, א"כ צריך להחזיר לו הדמים. ועוד הביא מהרשב"ם בב"ב (פ"ח ד"ה וה"מ) שהביא ב' הפירושים. וע' בתוס' שם דמבואר נפק"מ בין הפירושים, דאם שואל הוי, אז יכול המשאיל להקדיש החפץ, אבל אם לוקח הוא, אז אין המוכר יכול להקדישו, שהרי אינו עכשיו ברשותו.
- (ה) **אלא מתני' בזבינא מיצעא**- ע' בחתם סופר שהביא שהרמב"ם הביא דין דשמואל דוקא בזבינא חריפא, אבל דין דמתני' הביא כצורתו, ולא כ' שהוא דוקא בזבינא מיצעא. וביאר החת"ס, דס"ל להרמב"ם דכל שו"ט בסוגיאין הוא לשי' הרבנן (בריש פרק ד') דמתירין ויתור במודר הנאה, וא"כ אין אסור אלא הנאה גמורה, וא"כ תלוי באיזה מין מקח הוא זה, אבל למאי דקיי"ל כר"א דיתור אסור במודר הנאה, א"כ פשוט הוא דבכל מיני מקח וממכר, הן חריפי, הן רמי על אפי', אין הנאת כ"א משניהם פחות מהנאת היתור, דכ"ע מוותר כה"ג, ומ"מ אסור במודר הנאה (עכ"פ בשוה בשוה). והק"ן אורה כ' דכיון דמוקמינן הגמ' בזבינא מיצעא, כיון דרוב זביני הוי זביני מיצעא, מש"ה לא הותר בכל זביני אלא ליקח ביותר ולמכור בפחות (כמו לא פלוג).
- (ו) **ודשמואל בזבינא חריפא**- הק' קהלות יעקב (כ"ד, ד"ה ויש לעי'), בשלמא לשי' הפוסקים דס"ל דסברא דשמואל הוא משום דשואל הוא, א"כ שפיר י"ל דהיכא דאינה זבינא חריפא, אז אין כל ההנאה ללוקח, וא"כ שפיר י"ל דאינו חייב מטעם שואל. אבל אם לוקח כלי מן האומן חייב משום לוקח, א"כ מ"ש אם כל הנאה שלו או לא, הרי סכ"ס לוקח הוי. ותי' ע"פ מש"כ בשטמ"ק בשם הרא"ם והרשב"ם, דביאר דהא דחייב באונסין דוקא בזבינא חריפא, היינו משום דאמדינן דעתו, דכי שקל"י גמר בדעתו לקנותו. וביאר הקה"י, דהיכא דאינה זבינא חריפא, אין הלוקח להוט כ"כ לקנותו

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

מעכשיו, ואינו נוטלו אלא על דעת שאם ייטב בעיניו יעשה אח"כ קנין לקנותו, ומש"ה אינו לוקח כלל ופטור מדמיו. וביאר דהא דאי"צ זבינא חריפא בהלוקח כלים לשגרן לבית חמיו, זהו משום דעשה תנאי בהדיא, ורק בסתם לוקח, דלא עשה תנאי בפירוש, צריך לזבינא חריפא, דאז הוי אומדנא בדעתו, וכן"ל.

(ז) **קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל** - כ' הריטב"א (והמפרש, ועוד ראשונים) דהיינו שמתו אחיו מחמת מילה. אולם המאירי הביא בשם תוס' דאפי' משומד לערלות אינו נכלל בכלל ערל ומותר (דאין כוונתו אלא לגוי ממש). וע' בהגהות רעק"א (על שו"ע יו"ד רי"ז, מ"א) שהביא מהבית יוסף דרך במתו אחיו מחמת מילה אינו נחשב לערל, אבל הביא מהפרי חדש דכל שאינו להכעיס בכלל מולים הוא לענין זה [ולכאור' אינו משמע כהמאירי, דלכאור' מהמאירי משמע דאפי' להכעיס נחשב מל לענין נדרים]. וע' במשנה למלך (מלכים י', ד', ד"ה הן) שהביא מהמפרש דפי' דמתו אחיו מחמת מילה, וכ' דלכאור' יש לתלות פירוש זה בין הרישא והסיפא, דדוקא בהסיפא, דאסור עצמו מהמולים, דאסור בערלי ישראל, דוקא שם אמרי' דאסור רק במתו אחיו מחמת מילה, אבל ברישא, דנודר מערלים, אז מותר בכל ערלי ישראל, אפי' אם לא מתו אחיו מחמת מילה. וביאר דהטעם הוא דהשם "ערל" אין שייך אלא לגוי. אבל הי' ק' לרש"י (המפרש) בהסיפא, למה אסור בערלי ישראל, הרי אינם מולים, וע"ז תי' דמיידי במתו אחיו מחמת מילה נומסתמא כוונתו דנקרא מל משום דנאנס במה שאינו נימול. אבל מדברי הריטב"א נראה דלא כחילוק של המל"מ, שהרי כ' הריטב"א חילוק זה בין מתו אחיו מחמת מילה לשאר ערלים על הרישא.

(ח) **ואסור במולי עכו"ם** - ויש לעי', מהו בנקבות עכו"ם, האם אמרי' דשם תואר "ערלים" שייך רק בזכרים גוים, או אפי' בנקבות. וע' בחי' הגר"ח על הש"ס (פ"ה, פ"ו) הביא מש"כ הרמב"ם (הל' ק"פ ה', ו') דטבילת אמהותיו מעכבתו מלאכול בק"פ. וביאר הגר"ח, דאף דלא מצינו דגיות מעכב את האדון מלאכול בפסח, אלא כיון דמצינו דגוים נקראים ערלים, א"כ י"ל דה"ה אשה עכו"ם ג"כ חשיבה ערל ומעכבת בק"פ, וא"כ לדבריו יוצא דודאי יהי' אסור גם ליהנות מאשה.

(ט) **ר' נחמי' אומר גדולה מילה שדוחה את הנגע** - הק' התוס' יו"ט, מה מוסיף ר' נחמי' על מה שאמר ר' יוסי, דדוחה את השבת. ותי' דבאמת ר' נחמי' ס"ל דנגעים חמור משבת, וא"כ שפיר כ' להוסיף דזהו גדלות טפי של מילה, דאף דוחה נגעים, ע"ש שהביא מח' בשבת (קל"ב) בענין מה חמור טפי, שבת או צרעת. והמהרש"א כ' די"ל דר' יוסי דיבר על מילה בזמנה, שהוא דוחה שבת, וזה גדולה, וגם ר' ישמעאל, שכ' שגדולה מילה שנכתרו עליה י"ג ברייתות, עיקרה במילה בזמנה. ולכן הוסיף ר' נחמי' דאפי' מילה שלא בזמנה גדולה, שדוחה צרעת.

(י) **דבר אחר, גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא וכו', אם לא בריית יומם ולילה וכו'** - ולכאור' ק', דהא מילה לא נהוג בלילה. וע' רעק"א שהביא מהתויו"ט דצריכים לקרוא הפסוק אם לא בריית, אז יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, וכ' רעק"א שהוא דחוק. וכ' רעק"א דיותר נראה דבאמת מילה ותורה באמת שייכים להדדי (דהא הגמ' לקמן הביא קרא זה לענין תורה), שמילה חיצונית היא סיבה למילה פנימית, וכמש"כ העוללות אפרים, וא"כ זהו הביאור, דאם לא בריית, היינו ג"כ מילה, דהא ע"י המילה בא לשערי תורה להגות יומם ולילה.

(יא) **סכנה הוא, שנאמר ויהי ביום השלישי** - ביאר הר"ן, דאין לומר דביום ג' כאיב טפי מיום ראשון, אלא דלאחר ג' ימים של כאב, ממילא חלוש ביותר, ולכך המתנינו שמעון ולוי עד יום ג'. אולם ע' ברבנו בחיי (בראשית ל"ד, כ"ה) שכ' "ידוע מדרך חכמת הטבע כי כל שלישי חלוש בכל הנבראים כולם, בין שהוא יום שלישי ללידה... ומפני זה, יגדל הכאב בכל מכה ביום השלישי, ויהי' הנימול ביום השלישי למילה יותר חלוש".

(יב) **סכנה הוא, וכו' - הביא המהרש"א מה שהק' הרא"ם**, דמה בכך אם סכנה היא, הא הי' מצווה במילה, ואילו ההיתר של וחי בהם עדיין לא נאמר, וא"כ לכאור' צריך למסור נפש על כל מצוה. וכ' המהרש"א דלפי מש"כ תוס' בסנהדרין דאיצטריך וחי בהם כדי שלא ללמוד מרוצח ונערה המאורסה שצריך למסור נפשו, א"ש, דבאמת מסבירא חיצונה לא היינו אומרים דצריך למסור נפשו לשום מצוה, אלא דלמדים מרוצח ונערה המאורסה, ולכך צריך וחי בהם. וא"כ, קודם מתן תורה, הדרי' לסברא חיצונה, שאי"צ למסור נפשו על שום מצוה. וע' בחי' ר' שלמה (חלק א', הערות קצרות בסוף נדרים, עמ' צה) שתמה על כל הקו', הרי המצוה הי' מצות משה רבנו, והסכנה הי' על בנו, ומה שייך לומר שימסור נפש חבירו בעד מצותו, וגם חבירו אינו חייב למסור נפשו משום עבירת חבירו.